

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Kotoutumisen keskeinen edellytys on riittävä kielitaito ja yhteiskunnalliset valmiudet. Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos, jossa kotoutumistukea saavien mahdollisuutta osallistua omaehtoiseen koulutukseen kavennetaan, heikentää olennaisesti kotoutujien koulutuspolkuja.

Kotoutujat eivät ole yhtenäinen ryhmä, eivätkä kaikki ole työmarkkinoiden käytettävissä tai sovellu työvoimapolitiittiseen koulutukseen. Erityisesti kotivanhemmat, ikääntyvät sekä erityistä tukea tarvitsevat tarvitsevat joustavia koulutusratkaisuja. Vapaan sivistystyön oppilaitokset, kuten kansanopistot, ovat pitkään vastanneet näihin tarpeisiin tuloksellisesti ja vaikuttavasti osana koulutusjärjestelmää.

Esityksen seurauksena kotoutumiskoulutusta tarkastellaan liian kapeasti työvoimapolitiittisena toimenpiteenä, vaikka kieli- ja lukutaito sekä yhteiskuntavalmiudet ovat perusta yhteiskunnassa toimimiselle ja jatkokouluttautumiselle. Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen säilyminen osana vapaan sivistystyön tehtävää on välttämätöntä.

Lisäksi esitetty aikuisten perusopetuksen ikäraja (alle 30 vuotta) kaventaa sivistyksellisiä oikeuksia ja asettaa aikuiset maahanmuuttaneet eriarvoiseen asemaan ilman vaihtoehtoista koulutuspolkua.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Esitykseen sisältyvät rahoitusleikkaukset kohdistuvat merkittävästi vapaan sivistystyön oppilaitoksiin ja kotoutumiskoulutuksen saavutettavuuteen. Vapaan sivistystyön maahanmuuttaneille suunnatuissa koulutuksissa opiskelee vuosittain noin 38 800 opiskelijaa, ja tähän ryhmään kohdennettua rahoitusta esitetään poistettavaksi.

Kansanopistojen valtionosuusrahoituksen arvioidaan vähenevän kokonaisuutena noin 15 prosenttia. Leikkaus kohdistuu 43 kansanopistoon, joista seitsemän rahoitus vähenisi yli 50 prosenttia. Näiden oppilaitosten toiminnan jatkuminen on vakavasti uhattuna, ja useat oppilaitokset joutuvat ajamaan koulutusta alas jo ennen lain voimaantuloa.

Rahoituksen siirtäminen osaksi kuntien kotoutumiskorvauksia ei ole käytännössä uudelleenjärjestely vaan merkittävä koulutusleikkaus. Vapaan sivistystyön valtion talousarvion momentilla 29.10.31 tulee säilyttää osa maahanmuuttaneiden koulutukseen kohdennetusta rahoituksesta, jotta koulutuksen jatkuvuus ja saavutettavuus voidaan turvata.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Kotoutumisen tavoitteiden nopeuttaminen ja velvoittavuuden lisääminen on perusteltua silloin, kun palvelut ja koulutuspolut ovat tosiasiallisesti saavutettavia. Esityksessä painopiste siirtyy kuitenkin voimakkaasti velvollisuuksiin tilanteessa, jossa koulutusmahdollisuuksia samanaikaisesti kavennetaan.

Kotoutumisen edistäminen edellyttää kannustavaa ja monimuotoista järjestelmää, jossa huomioidaan yksilölliset lähtökohdat ja erilaiset elämäntilanteet. Kotoutumisen velvoittavuus ei saa johtaa siihen, että osa kotoutujista jää kokonaan palveluiden ulkopuolelle.

Tutkimusnäyttö osoittaa, että kansanopistojen maahanmuuttajakoulutus tuottaa vaikuttavia tuloksia: esimerkiksi E2 Tutkimuksen selvityksen (2025) mukaan kielitaito ja yhteiskuntavalmiudet paranevat merkittävästi, ja suuri osa opiskelijoista saavuttaa arjen asiointiin riittävän kielitaidon. Tämän toiminnan lakkauttaminen olisi koulutuspoliittinen ja yhteiskunnallinen menetys.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

Esityksen mukaan kuntien vastuu kotoutumisen järjestämisestä kasvaa, mutta samalla niiltä poistetaan keskeinen ja toimiva resurssi: vapaan sivistystyön oppilaitosverkosto. Kuntien kotoutumiskorvauksia vähennetään noin 30 miljoonalla eurolla, mikä heikentää erityisesti pienten ja kaksikielisten kuntien mahdollisuuksia järjestää palveluja.

Siirtymäajan puute aiheuttaa merkittäviä käytännön ongelmia. Oppilaitokset joutuvat ajamaan koulutusta alas ennen lain voimaantuloa, ja kunnille jää vastuu niistä kotoutujista, joilta opiskelupaikka katoaa. Tämä lisää alueellista eriarvoisuutta ja heikentää kotoutumisen edellytyksiä erityisesti harvaan asutuilla alueilla.

Muut huomiot

Esityksen vaikutukset ulottuvat laajasti koulutusjärjestelmään, kuntien toimintaedellytyksiin sekä yhteiskunnalliseen koheesioon. Kotoutumiskoulutuksen ja perustaitokoulutuksen irrottaminen

koulutusjärjestelmästä kaventaa aikuisten oppimismahdollisuuksia ja heikentää suomalaisen koulutusjärjestelmän sivistyksellistä perustaa.

Leikkausten seurauksena koulutuspaikkoja katoaa, henkilöstöä irtisanotaan ja kotoutumiskoulutuksen osaamista menetetään. Syrjäytymisriski kasvaa ja vaikutukset voivat olla ylisukupolvisia: vanhempien kielitaidottomuus lisää perheiden köyhyysriskiä ja lasten eriarvoistumista.

Lisäksi kansanopistojen rooli kokonaisturvallisuuden ja kriisinkestävyyden näkökulmasta on osoittautunut merkittäväksi. Oppilaitosten kyky reagoida nopeasti kriiseihin ja vastata koulutustarpeisiin on osa yhteiskunnan varautumista.

Katsomme, että esitystä tulee muuttaa ennen eduskuntakäsittelyä:

- Vapaan sivistystyön oppilaitosten lakisääteinen kotouttamista tukeva koulutustehtävä tulee säilyttää.
- Tehtävään kohdennettu valtionosuusrahoitus (momentti 29.10.31) tulee säilyttää oppilaitoksilla.
- Luku- ja kirjoitustaito tulee säilyttää vapaan sivistystyön koulutustehtävänä.
- Kotoutujien mahdollisuuksia omaehtoiseen koulutukseen ei tule kaventaa.
- Kotoutumiskoulutuksen monituottajamalli tulee säilyttää.
- Kotoutujille tulee turvata mahdollisuus opiskella kotoutumistuella vapaan sivistystyön kieli- ja yhteiskuntakoulutuksessa.
- Aikuisten perusopetuksen ikäraja tulee poistaa tai rajata vain päättövaiheeseen.
- Kunnille on turvattava tosiasialliset edellytykset vastata kotoutujien tarpeisiin.

Kinnunen Roosa
Helsingin Evankelisen Opiston Säätiö

Mathlin Teijo
Helsingin Evankelisen Opiston Säätiö - Teijo Mathlin, HEO